

Amerikansk konservatism

Den amerikanska nykonservatismen har alltmera kommit att påverka konservatismen i Europa, skriver universitetslektor Birger Hagård i denna artikel. I anslutning till en i år utkommen bok på svenska om Nykonservatismen i USA, redogör han för vad denna är, vilken bakgrund den har och vilket inflytande den utövar. Han jämför amerikansk konservatism med svensk. Trots olika utgångslägen bör tiden vara kommen då den förra får påverka den senare. Frihetsbegreppet måste också hos oss sättas i centrum. Det är viktigare att upphäva lagar som begränsar individens frihet än att skapa nya. Det gäller att på nytt sätta människan i centrum och att acceptera att människor inte är lika. Den uniformerade jämlikheten är av ondo och hindrar människor att utveckla det goda i deras natur, menar han.

Under det senaste decenniet har successivt den amerikanska nykonservatismen kommit att alltmer påverka konservatismen i Europa. Detta gäller även för Sverige, där unga konservativa redan på 1950-talet tog intryck av t ex Russel Kirks »The Conservative Mind», Clinton Rossitters »Conservatism in America» eller William Buckylys »Up from Liberalism» för att nu bara nämna några av de amerikanska inspiratörerna.

Det vore emellertid felaktigt att påstå, att de nykonservativa tänkarna vid denna tidpunkt satte några djupare spår bland de svenska konservativa. Det svenska politiska klimatet var ännu inte mottagligt för sådana impulser. Trots Jarl Hjalmarsons varningar för kollektiveringstendenserna och högskattesamhället, trots de omisskänneliga tendenserna att genom olika former av lagstiftning in-teckna samhällets resurser för lång tid framöver, var de flesta inte oroade på allvar. Den socialistiska fernissan verkade rätt tunn, och det fanns ett visst förtroende för den socialdemokratiska ledningen. Därtill kom, vilket är viktigt, att 1950-talet liksom också början av 1960-talet av många kom att uppfattas som en de ständiga framstegens tid. Akademikerna hann knappt avlägga sin examen förrän presumptiva arbetsgivare bokstavligen tiggde om deras tjänster. Det var en ohöljt materialistisk tid, då alla med entusiasm deltog i dansen kring den gyllene kalven. Fattig-Sverige var förbi, och med räknestickans hjälp kunde man finna ut när samtliga medborgare definitivt skulle vara delaktiga av Väststån-

det – och den tiden låg nära. Om välfärds-samhället diskuterades föga; möjligen skilde man sig åt en aning beträffande graden av välfärd. Men få insåg, att just välfärds-samhället skulle i sig kunna ge upphov till en ny fattigdom.

Det var en tid, då många delade den uppfattning, som kom fram vid en statsvetarekonferens i Milano 1955, nämligen att ideologierna var döda. Det var till dels den svenska idyll, som Herbert Tingsten senare beskrev, även om denna vacklade betänkligt redan då hans bok kom ut 1966. Den konservativa idédebatten i egentlig bemärkelse satt inte särskilt djupt. En av de få som såg tecknen i skyn var den förre socialdemokraten Tage Lindbom, som i flera böcker kom att framstå som en av de få förkämparna för en genomtänkt konservativ åskådning. De seriösa inläggen nådde emellertid inte särskilt långt. Då Gunnar Unger vid ett tillfälle framhöll nödvändigheten av ett konservativt elitparti – ett salt – framför ett ideologiskt avkönt massparti, väckte det inte någon positiv anklang. I stället kom man att med emfas diskutera ett borgerligt samgående, dvs praktiskt politiska frågeställningar draperades i ideologisk mantel. Särskilt accentuerades detta, då Medborgerlig Samling uppträdde på scenen. Detta innebar också, att Gunnar Heckscher under sin tid som partiledare i högerpartiet aldrig fick den ro och den tid att föra en konservativ ideologisk diskussion, som så väl behövdes, och som han framför andra hade kunnat vara mannen att leda. Under Erik Anners ledning kom

så småningom inom högerpartiet ett programarbete igång, som då det var som bäst samlade en rad annars icke partipolitiskt verksamma medarbetare av hög kvalitet. Men partiprograms öde är att bli urvattnade och bortglömda, då de väl har antagits. Detta betyder dock inte, att programkommitténs förslag var alltigenom godtagbara från konservativ synpunkt. Det fanns i själva verket åtskilliga inslag, som mådde väl av en förnyad debatt.

Mot bakgrund av den ideologiska debattens torftighet i landet och vänsteråskådningarnas dominans i massmedia föddes för ett par år sedan hos några yngre konservativa tanken att bilda en sammanlutning för att åstadkomma en konservativ renässans. Detta resulterade i en organisation, Konservativt Idéforum (KIF), som efter ett drygt år idag har förankring och studiegrupper på samtliga universitetsorter.

Det är inte en tillfällighet, att den första publikation, som utgivits av två av KIF:s initiativtagare, Claes G Ryn och Bertil Häggman, är en bok med titeln »Nykonservatismen i USA» (Gebers 1971). Claes Ryn har tidigare varit stipendiat i USA, varvid han särskilt kom att intressera sig för nykonservatismen, och har nyligen återvänt till USA för att doktorera i statskunskap vid Louisiana State University. Bertil Häggman åter har liksom andra inom KIF under många år följt den konservativa idédebatten i USA.

Amerikansk nykonservatism

Den amerikanska nykonservatismen, som

på 1950-talet visserligen bjöd åtskillig stimulans, har alltså nu kommit att i många hänseenden bli en ledstjärna även för svensk konservatism. Det finns anledning att skärskåda varför och i vilken utsträckning detta kommit att ske.

Alltsedan det amerikanska inbördeskriget fram till Roosevelteran på 1930-talet dominerade laissez-faire det politiska tänkandet i USA. Den nya liberalismen kom att kännetecknas av en stark förnuftstro, värderelativism och dragning mot centralism, en successiv ökning av presidentens och kongressens makt gentemot delstaterna. Liberalismen tror på genomgripande samhällsreformer. I icke ringa utsträckning har den åtskilligt gemensamt med det som i Europa kallas rätt och slätt socialism. Konservatismen åter har mycket mera gemensamt med kristendomen och den klassiska filosofien än med upplysningsfilosofien, liberalismens ankarfäste. De amerikanska nykonservativa betonar människans ofullkomlighet, omöjligheten att uppnå ett perfekt samhälle och menar, att den liberala kollektivismen leder till en absolut eller totalitär »demokrati». Man framhåller främjandet av den individuella självuppföstran och den individuella sociala ansvarskänslan som något betydligt viktigare än kollektiva statliga åtgärder. Likaså avvisas helt den kollektivistiska jämlikhetsfilosofien. Den konstitutionella demokratin med dess *checks and balances*, en genomtänkt ansvars- och uppgiftsfördelning mellan olika organ, sätts i högsätet.

Det konservativa uppvaknandet i USA

skedde på 1950-talet, då man i intellektuella kretsar blev varse varthän de kollektivistiska åtgärderna hotade att driva samhället. Russell Kirk, statsvetare med idéhistorisk inriktning, är nykonservatismens kanske främste idégivare. Kirk uppfattar tillvaron som ett enda stort sammanhang, vilket bl a kommer till uttryck i den ofta citerade sentensen: »Den sant konservative vet, att det ekonomiska problemet smälter samman med det politiska problemet, det politiska problemet med det etiska problemet och det etiska problemet med det religiösa problemet.»

Kirk är motståndare till allt vad som hör till kollektivismen och den ohöljda förnuftstron. Han har en stark förankring i det klassiska västerländska idealet. Traditionens betydelse framhäves, och Kirk tillkommer också äran att ha inspirerat till en omfattande forskning kring Edmund Burke. Jämlikhetssträvandena avvisas bestämt. Varje uniformering är av ondo. Det gäller inte att i första hand predika om rättigheter för den svage utan om skyldigheter för den starke. »Människan skapades inte för jämlikhet utan för kampen uppåt från den råa naturen hän mot den värld, som inte är jordisk. Rättvisans princip är som en följd härav inte slaveri under enhetliga levnadsförhållanden utan befrielse från godtyckliga inskränkningar i hennes rätt att vara sig själv.» Decentralisering blir ett ledmotiv. De små sociala enheterna måste vara utgångspunkten. Största möjliga frihet måste finnas för familjen, församlingar, skolor och föreningar.

Men Kirk är inte den ende inspiratören. En lång rad akademiker och andra intellektuella har inspirerat nykonservatismen. Dit hör tex filosofiprofessorn Leo Strauss med sin kamp mot värderelativismen, James Burnham, som i liberalismen ser den västerländska civilisationens dödgrävare, Frank S Meyer och inte minst William Buckley. Den senare har som litteratör, TV-man och chefredaktör för National Review betytt mer än många andra. National Review är en central tidskrift för de nykonservativa strävandena och har blivit en publicistisk framgång, som från början tycktes osannolik. Han har utgivit en rad böcker. Den senaste, en samlingsvolym, bär betecknande titeln »Did You Ever See A Dream Walking?»

Från att ha varit praktiskt taget en ropande röst i öknen har nykonservatismen i USA vuxit ut till en mäktig intellektuell och politisk rörelse, både i kvalitativt och kvantitativt hänseende långt överlägsen de vänsterströmningar som en godtrogen svensk publik till följd av svenska massmedias enögdhet antagligen tror dominerar den amerikanska debatten. Ryn och Häggman redogör ingående för nykonservatismens organisatoriska styrka och det inflytande, som den utövar över president Nixons administration.

Amerikansk konservatism och svensk

Den amerikanska nykonservatismen och den svenska har ett delvis olika utgångsläge. Medan den amerikanska konservatismen av tradition kan framhäva frihetsbegreppet, betyder förankringen i en so-

cialkonservativ syn mycket i Sverige. Det konservativa tänkandet i Sverige kring sekelskiftet växte fram främst som en reaktion mot en krasst materialistisk liberalism och krävde statliga reformåtgärder. Den starka statsmakten var i denna situation ett konservativt alternativ, varvid inte minst den tyska inspirationen betydde åtskilligt.

Frågan är dock, om inte denna socialkonservativa förankring i viss mån inneburit en förlamning. Visserligen har kritik riktats mot de kollektivistiska åtgärder, som företagits av socialdemokratin, men den starka statsmakten har ju inte stått helt i motsats till äldre konservativa strävanden. Kritiken har därför ofta blivit halvhjärtad. Kanske borde svensk konservatism nu frigöra sig från denna syn. Även om man inte i princip motsätter sig statliga engagemang, borde det likväl kunna sägas, att Sverige har fått en alltför kraftig överdos. Åtgärderna i kollektivistisk riktning har gått alldeles för långt. I stället för att främja individens strävanden till självfullkomning hotar de att förkväva dem, och tendenserna att förvandla den svenska demokratien i totalitär och plebiscitär riktning är uppenbara. Högskattesamhället tvingar fram en ny massfattigdom och hotar att kväva initiativkraften hos folket. Vi har drabbats av ett lagstiftningsraseri, som har föga gehör i det allmänna rättsmedvetandet.

Liksom de amerikanska nykonservativa trots olika ideologiskt utgångsläge allierar sig med de sk libertarianerna, kan det på allvar ifrågasättas, om inte också för svensk

konservatism frihetsbegreppet måste sättas i centrum. Det behövs balans, och under de närmaste decennierna borde därför med bestämdhet hävdas, att de flesta lagar, som inskränker den enskilde individens frihet är av ondo. Det borde vara viktigare att upphäva lagar än att stifta nya. Hellre än att traska en bit bakefter socialdemokraterna och andra ivrare för ökad kollektivisering borde en målsättning för svensk konservatism vara att på allvar säga nej och i stället skjuta in sig på myten om välfärdssamhället. Kanske kan den nödvändiga balansen ha uppnåtts efter 20-30 år, och då är det dags att på nytt ställa frågan, om möjligtvis friheten är för stor för den enskilde individen. Men i dagens läge måste återställandet av friheten för den enskilde vara det centrala.

Liksom för de amerikanska nykonservativa är decentraliseringen en princip, som även i Sverige bör sättas i högsätet. I USA är det främst fråga om att återställa balansen mellan delstaterna och den federala administrationen. I Sverige har centralismen brett ut sig på såväl det statliga och kommunala som på det fackliga området. Det talas vackra ord om »när demokrati», medinflytande etc, men de åtgärder som föreslås för att råda bot på det onda ligger i regel inom centralismens ram. Vad som behövs är genomgripande åtgärder för att frånta de centrala organen en rad befogenheter och återställa självständigheten för de många celler, som samhället är uppbyggt av: kommuner, församlingar, familjen, skolan. Just på skolområdet borde mycket kunna göras – med

rätt för privata skolor att etablera sig och konkurrera på lika villkor med det allmänna skolväsendet. Som ett motargument brukar ibland hävdas, att en decentralisering skulle leda till minskad effektivitet. Detta kan betvivlas, men även om så vore, finns det anledning att utropa: hellre större mänsklighet än ökad effektivitet till varje pris.

Människan i samhället

Ett väsentligt område för den amerikanska nykonservatismen är som vi sett framhävandet av traditionens betydelse och i samband därmed människans ofullkomlighet men också hennes strävanden som andlig varelse. Detta är kvintessensen i klassiskt västerländskt tänkande och även det enda alternativet till den liberal-socialistiska materialismen. Människan är inte bara en homo economicus.

Hon har en högre bestämning, alldeles oavsett i vilken klädedräkt man vill skruva hennes etiska mål. Att ge varje människa möjlighet att utveckla det goda i sin natur och nå fram till största tänkbara självfullkomning måste vara centralt också för svensk konservatism. Detta manar till kamp mot den materialistiska självgodheten och den utarmning av människan, som jämlikhetsmyten leder till. Det vittnar om en otrolig brist på ideologisk förankring, när moderata politiker jamar med i jämlikhetskören. I stället bör med eftertryck framhållas, att människorna dessbättre inte är lika och aldrig kan bli det. Att låta envar utveckla det bästa i sin natur framhäver människans innersta

behov och står i bjärt kontrast till den konformism och det tvång, som den uniformerade jämlikheten innebär. *Suum cuique*, åt var och en hans eget! Denna redan av Platon myntade princip är den enda ledstjärna, som kan höja människo-naturen.

Ett annat område, där det finns skäl att instämma med den amerikanska nykon-servatismen, är dess antikommunism. I motsats till liberalismen och socialismen intar kampen mot kommunistisk aggres-sion i alla dess olika former en framträ-dande plats för de konservativa. Detta in-nebär också ett aktivt stöd till alla rörel-ser på olika håll i världen, som bekämpar kommunismen. Det finns skäl att komma ihåg, att hittills har inte något land, som förslavats av kommunisterna, lyckats åter-vinna sin frihet.

Även om det finns en rad nyansskillna-

der mellan svensk och europeisk konser-vatism å ena sidan och den amerikans-ka nykonservatismen å den andra, är det dock långt mera som förenar än som skiljer. Till detta kommer också, att den amerikanska nykonservatismen utgör ett manande exempel. Från ett totalt underlä-ge har den steg för steg vunnit ökad ter-räng och utgör idag ett realistiskt alter-nativ för många amerikaner. Detta inger förhoppningar inte minst för Sverige, där en konservativ syn under de senaste de-cennierna inte har haft stora möjligheter att göra sig gällande.

Det finns anledning att tro, att den ame-rikanska nykonservatismen i fortsättning-en kan komma att få en ökad betydelse för den svenska konservatismens utveckling. Den kan vara det salt, som så länge be-hövts.